

SLUŽBA NA GALIJAMA U XIV. STOLJEĆU U ZADRU

LOVORKA ČORALIĆ

Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta
Zagreb

UDK 949.75:629.12"13" Zadar

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 6.IX.1993.

U uvodnom dijelu rada autor ukratko ukazuje na povijest upotrebe i karakteristike galije kao ratnog broda kroz stoljeća, te donosi pregled historioografskih radova kojisu se bavili navedenom problematikom.

U glavnom dijelu rada prikazuje se uloga dalmatinskih brodova i veslača u sastavu mletačke ratne flote. Na osnovi objavljene i izvome građe kronološki su prikazane različite obveze koje su dalmatinski gradovi imali spram Venecije u opremanju ratnih brodova ljudstvom, oružjem i opremom tijekom ratova u kojima je Venecija sudjelovala na prostoru Jadranskog mora i Sredozemlja. Naročita pozornost posvećena je specifičnoj ustanovi uzimanja zamjenika za službu na galijama, koja nam je najbolje dokumentirana notarskim spisima zadarskog notara Andrije de Canterio.

U prilogu je objavljen prijepis jednog od tih ugovora, te regeste svih dokumenata koji se odnose na službu na galijama (ugovori o zamjeni i oporuke).

Galija (talijanski galera i galea) ratni je i trgovački brod koji se u doba momarice na vesla upotrebljavao najčešće u Sredozemnom moru tijekom dugog vremenskog razdoblja od X. do XVIII. stoljeća. Ispočetka su galije služile za dugu trgovačku plovidbu između Sredozemlja i Atlantskog oceana da bi se kasnije upotrebljavale i u svojstvu ratnog broda. Tijekom višestoljetnog razvoja mijenjali su se oblici galije, poboljšavala njezina struktura i dijelovi. Gradile su se galije različite veličine, oblika i kvalitete, te tijekom više stoljeća razlikujemo više podvrsta odnosno naziva za ovu vrstu broda (zonzila, dvoveslarka, troveslarka, četrovoveslarka, peteroveslarka, četrdesetoveslarka, bastarda, bastardela, flandrijska, londonska, zaštićena, duga, laka, teretna, reala ili velika galija). Galije su se najčešće izrađivale u natkrivenim arsenalima Venecije i Genove, dok je na dalmatinskoj obali jedan takav arsenal sačuvan u Hvaru.

Galije su gradile, opremale, oboružavale i uzdržavale sve pomorske države Sredozemlja, ali i priobalni gradovi koji su imali materijalnih mogućnosti za njeno stalno uzdržavanje. Pomorska povijest obalnih i otočnih gradova Dalmacije neizostavno je vezana za povijest galija. Gradovi Dalmacije rijetko su doduše u cijelosti uspijevali držati više od jedne galije koju bi u potpunosti sami opremali i održavali. Galije su služile za obranu vlastitog grada, ali su, kada je to bilo potrebno, sudjelovale i u velikim pomorskim bitkama (npr. bitka kod Lepanta 1571. godine). Glavninu posade ratnih galija činili su veslači (galijoti), koji su u trenucima borbe postajali borci. Brodovi su obično imali do 26 vesala, te od 1-5 veslača po svakom veslu. Pored veslača na brodu su se nalazili i posluživači bacačkih sprava, topnici, mušketaři, niži časnici, te zapovjednici na galiji (kapetan, soprakomit, komit, padron). U Dubrovniku i Kotoru zapovjednici galije bili su kapetani, časnici komiti, a vođe palube naukjeri. Najveći problem svakoga broda bilo je popunjavanje posade odnosno pronalaženje dovoljnog broja veslača, te se stoga i najveći broj ugovora koji su vezani uz službu na galijama odnosi upravo na način službe na galijama u svojstvu veslača. Galijoti ili veslači bili su po svojoj strukturi, napose kada se radi o Veneciji i Genovi: dobrovoljci plaćenici (salariați, benevoglie), kažnjenici (forzato), zarobljenici i kupljeni Turci (schiavi), te neokovani nadničari koje su pojedine općine stavljale na raspolaganje (scopoli). Dalmacija je tijekom svoje pomorske povijesti redovito predstavljala neiscrpno vrelo iz kojega je Mletačka Republika tijekom svoje višestoljetne vlasti na ovom području regrutirala veslače galija. Galije mletačke armade mogle su svojom velebnošću, ljepotom i snagom iz koje je zračila nepobjedivost pružiti dalmatinskim gradovima u kojima su ostajale duže ili kraće razdoblje zaštite i stvoriti dojam moći. Danak u ljudskim životima - veslačima koje je Dalmacija stoljećima davala mletačkoj armadi bila je, međutim ona druga, mnogo realnija i tužnija stvarnost Dalmacije. Mnoga sela ostajala su bez muške radne snage, a obitelji bez najvitalnijeg dijela stanovništva. Odlazak na galiju u ratno doba značio je tada vrlo često i pogibelj, te je u doba velikih i dugotrajnih mletačko-turskih ratova demografska slika nekih dijelova Dalmacije (napose otoka) pokazivala svoju najnegativniju stranu.

U ovom radu pokušat ćemo prikazati samo mali dio iz povijesti nazočnosti galija u pomorskoj povijesti Dalmacije, napose grada Zadra i njegove neposredne okolice. Na osnovi izvorne građe analizirat ćemo jednu od posebnosti prilikom novačenja galijota u ovom kraju. Riječ je o zamjeni služenja galije plaćanjem druge osobe koja dobrovoljno i uz naknadu stupa na njegovo mjesto na galiju. Ukratko ćemo ukazati na dosadašnje radove u historiografiji koji se bave galijama u Dalmaciji, te na osnovi ugovora kojim raspoložemo razmotriti navedenu problematiku. U prilogu objavljujemo prijepis jednog ugovora o zamjeni služenja na galiji, te regeste svih dokumenata koji se odnose na navedenu problematiku.

Premda raspoložemo sa nekoliko pojedinačnih priloga kojima je glavna tema služba dalmatinskih gradova na mletačkim galijama u srednjem vijeku, a premda i poneki podatak o navedenoj problematici nalazimo i u nekim sintezama pomorske

povijesti, ipak možemo primjetiti da je, sveukupno gledajući ova tema još uvijek nedovoljno obrađivana. Tako se u djelu G. NOVAKA *Naše more* samo ukratko govori o dalmatinskim galijama u mletačkoj službi, pri čemu se autor napose bavi sudjelovanjem naših galija u bici kod Lepanta 1571. godine.¹ U sintezi *Pregled povijesti pomorstva* B. POPARIĆ doduše donosi iscrpan opis galija i dužnosti koje su vezane uz galijote, ali izostavlja konkretne podatke o djelovanju galija naših gradova tijekom srednjega vijeka.²

Pojedinačni prilozi D. KLENA jedini su radovi u kojima je ova problematika iscrpno obrađena. U radovima *Galije i galijoti iz Istre i otoka nekadašnje sjeverne Dalmacije za mletačku amadu XI-XVIII stoljeća*³ i *Galijoti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti*⁴ ukratko je kronološkim redom naveden udio naših gradova u naoružavanju, opremanju i opskrbi ratnih brodova mletačke armade tijekom njezinih brojnih ratova u prošlim stoljećima. Iscrpno je opisan način popunjavanja galija, navedene službe koje je svaka galija trebala, dužnosti i obveze galijota, te navedeni brojni drugi podaci vezani uz ratnu službu. Naposljetku, kratke podatke o galijama i galijotima nalazimo u sažetom tekstu Pomorske enciklopedije.⁵

I prije XIV. stoljeća su brojni primjeri obveze dalmatinskih gradova da svojim ljudstvom popunjava galije koje su im dodijeljene. Tako se još početkom XIII. stoljeća (1204.) Zadar obvezuje dati jednu galiju na trideset mletačkih,⁶ a slične obveze preuzima i Dubrovnik 1236. godine.⁷ Iste godine Dubrovnik preuzima i obvezu da u ratu protiv omiških gusara Kačića naoruža i sa 50 ljudi opremi jedan brod.⁸ Obveza opremanja brodova ljudstvom nastavlja se i tijekom prve polovice XIV. stoljeća. Tako 1326.-27. gradovi Šibenik i Trogir moraju opremiti ukupno dvije galije, a toliko je dužan naoružati i opskrbiti piškotima i sam Dubrovnik.⁹ Galije su se trebale pridodati mletačkoj armadi za zaštitu zaljeva (Kulfo). Za zaštitu zaljeva i bizantskih područja (Romania) naoružavaju se 1328. i tri laka broda u Šibeniku, Splitu, Trogiru i Dubrovniku.¹⁰ Iscrpni su podaci o dužnosti naših gradova iz 1335. godine. Određeno je da se od 10 galija naoružanih na istočnojadranskoj obali 4 odrede za čuvanje samog Jadrana, dok je 6 određeno za zajedničku momaricu. Ove galije morale su se opremiti i naoružati u

---

¹ G. NOVAK, *Naše more*, Zagreb 1932., str. 140-142.

² B. POPARIĆ, *Pregled povijesti pomorstva*, I, Zagreb 1932., str. 124-136.

³ *Rad JAZU*, 318, zagreb 1958., str. 199-286.

⁴ *Pomorski zbornik*, I, Zagreb 1962., str. 121-122.

⁵ *Pomorska enciklopedija* II, Zagreb 1975., str. 509-510.

⁶ Š. LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, MSHSM sv. I, zagreb 1868., str. 22.

⁷ Š. LJUBIĆ, *Listine*, I, str. 54.

⁸ D. KLEN, *Galije i galijoti ...*, str. 207.

⁹ Š. LJUBIĆ, *Listine*, I, str. 156-157.

¹⁰ Š. LJUBIĆ, *Listine*, I, str. 157.

Šibeniku, Splitu, Trogiru, Hvaru i Dubrovniku, s time da se izričito navodi da se na brod ne ukrcajavu galijoti podrijetlom iz drugih krajeva, izuzev kod one galije koja se oprema u Šibeniku.¹¹ Posada na galijama uvijek je morala biti kompletna, te se u uputama i naredjenjima mletačkog senata često navode zapovijedi padronima ili soprakomitima galija da slobodno i po svome nahodjenju uzmu u Dalmaciji onoliko ljudi koliko im dostaje da se momčad popuni.¹² Godine 1345. određeno je da se "in partibus Sclavonie", pored uobičajene kvote galijota, uzme još i 70 balistarja.¹³ U vrijeme zadarske pobune 1345. godine Mlečani zahtijevaju od gradova Paga, Šibenika, Trogira i Splita da pred Zadar pošalju po jedan dobro opremljeni brod, a godinu dana kasnije neka se protiv Zadra naoruža još osam galija.¹⁴

Razdoblje koje uključuje naše razmatranje službe galijota na mletačkoj armadi obuhvaća period mletačko-genoveškog rata (1350.-1355.) kada se u sklopu mletačke armade našlo također više brodova iz dalmatinskih gradova. Rat je izbio 1350. godine, a povod je bio sukob dviju trgovačkih vesila oko kontrole pomorskih putova i trgovine u lukama Bizantskog Carstva (Pera) i područja Crnog mora (Caffa, Tana).¹⁵ Rat se uglavnom vodio u vodama Bizantskog Carstva, te je prostor Jadrana imao značajnu funkciju komunikacije, naoružavanja i opskrbe mletačkih ratnih brodova potrebnim ljudstvom i opremom. Godine 1353.-54. sukobi su bili najžešći. U kolovozu 1353. mletačko brodovlje koje je predvodio Nikola Pisanski potuklo je Genovežane kod Lojere na Sardiniji, ali su zatim prodorom genoveške flote u Jadran 1354. napadnuti Hvar, Korčula i Poreč. U studenom 1354. mletačko brodovlje Nikole Pisanskog porazio je kod luke Portolonga na Moreji genoveški zapovjednik Paganino Doria. Uskoro je sklopljeno četvoromjesečno primirje, koje se uskoro (1.6.1355.) pretvorilo u trajan mir, koji je po Veneciju bio povoljan jer nije izgubila ništa od svoga teritorija, a Genova se morala obvezati da svojim ratnim brodovima ne će dolaziti u Jadran.¹⁶

Tijekom mletačko-genoveškog rata potražnja za ljudstvom sa dalmatinske obale za galije bila je znatno veća nego u prethodnom razdoblju. Kapetan zaljeva (Kulfa) tada je po naredbi mletačkog senata često boravio u Dalmaciji (Dubrovnik) gdje

¹¹Š. LJUBIĆ, *Listine*, I, str. 462.

¹²Godine 1338. dozvoljava se padronima galija određenih za Cipar da na putu do Dubrovnika uzmu 50 ljudi, te da se u Dubrovniku napravi kontrola brodova, a padron svakog broda koji ne zadovoljava neka plati globu u visini 10 libara po čovjeku koji nedostaje; Š. LJUBIĆ, *Listine*, II, MSHSM, Zagreb 1870., str. 26; gotovo isto o 1340. godine, isto, str. 70; 1342. god., isto, str. 143; 1344. god., isto, str. 214.

¹³Š. LJUBIĆ, *Listine*, II, str. 237; D. KLEN, *Galijoti i ratni brodovi*, str. 122.

¹⁴Š. LJUBIĆ, *Listine*, II, str. 296, 328.

¹⁵O mletačko-genoveškom ratu vidi u: H. KRETSCHMAYR, *Geschichte von Venedig*, sv. II, Gotha 1920., str. 206-212; D. GRUBER, *Borba Ludovika I s Mlečanima za Dalmaciju (1348-1358)*, *Rad JAZU*, 152, Zagreb 1903., str. 48-63; N. KLAIĆ-I. PETRICIOLI, *Zadar u srednjem vijeku*, *Prošlost Zadra II*, Zadar 1976., str. 318-319.

¹⁶D. GRUBER, *Borba Ludovika*, str. 63.

se obično obavljala posljednja provjera opremljenosti i spremnosti jadranske flote, te su se odavde brodovi opremljeni galijotima iz Dalmacije priključivali cjelokupnoj mletačkoj armadi. Da je potražnja za ljudstvom bila sve veća vidi se i iz naredbe rapskom knezu iz 1350. godine da utječe na gradove Senj i Rijeku da daju što više galijota koji će se opremiti na trošak Venecije.¹⁷ Zadar i Pag moraju naoružati jednu, koliko i gradovi Šibenik, Trogir i Split. Senat naređuje knezu grada Splita da pokuša dobiti što više momara sa područja Klisa i Omiša, koje će također unovačiti Venecija.¹⁸ U roku od dva mjeseca sto ljudi moraju poslati Korčula i Hvar, dok su Dubrovčani dužni poslati još jednu galiju i ljudstvo koje se može novačiti sa Lastova.¹⁹ Godine 1351. naredba za novačenje ljudstva za galiju još je više precizirana. Galiju sa kompletnom posadom dužni su pripremiti gradovi Pula, Krk, Zadar i Dubrovnik, dok Šibenik daje 100, Trogir, Split i Hvar po 60, te Korčula 30 ljudi.²⁰ Da je obveza novačenja bila izuzetno teška i često neispunjiva dužnost dalmatinskih gradova svjedoči primjer Korčule koja nije željela dati 30 ljudi za galije koje je već prije obećala, te Dubrovnika koji 1355. odbija naoružati galiju izgovarajući se strahom da će sam grad ostati bez obrane.²¹

Galijoti su se u Dalmaciji i Istri novačili uglavnom iz redova pučana i distriktalnog stanovništva. Svi muškarci od 16 do 70 godina bili su podijeljeni u grupe po 12 ljudi (duodene). Iz svake duodene se ždrijebao po jedan sudionik koji je za vrijeme služenja primao od mletačke momarice 5 libara mjesečno, a od svakog člana duodene još 20 solida. Kada odlazi na galiju, prima unaprijed plaću za tri mjeseca. Ukoliko odbije službu, dužan je platiti općini šest libara mjesečno. Ukoliko iz nekog razloga ne želi poći na galiju, izabrani može unajmiti drugu osobu koju će prema dogovoru platiti i koja u potpunosti preuzima njegovu dužnost. Skupljanje se obavljalo i javnim okupljanjem dobrovoljaca na trgu, ali i masovnim mobilizacijama (leva in massa). Kako su i pored mogućnosti zamjene mnogi izbjegavali vojnu službu, novačenje se vršilo i na osnovi opće obveze na osnovi popisa "a ruodolo", tj. pomoću popisa obveznika na kojem su bili pučani i distriktualci komune. Popis su sastavljali izabrani predstavnici pojedinih sela ili gradova (deputati populi, sindici, prokuratori). Težina službe na galiji, koša ishrana, zlouporaba vlasti časnika, stalna životna opasnost, kao i brojne druge teškoće koje su pratile život galijota, uzrokovale su čestu pojavu samovoljnog napuštanja galije. Takva osoba bila je od tog trenutka izvan zakona i najčešće bez ikakvih mogućnosti da se bez posljedica vrati u rodni kraj.

U Historijskom arhivu u Zadru u zbirci zadarskih bilježnika nalazimo u sveščiću notara Andrije de Canterio (B. I, fasc. 1-5; god. 1353.-56.) veći broj ugovora u

---

¹⁷Š. LJUBIĆ, *Listine*, III, MSHSM, Zagreb 1872., str. 197.

¹⁸Š. LJUBIĆ, *Listine*, III, str. 197.

¹⁹Š. LJUBIĆ, *Listine*, III, str. 197.

²⁰Š. LJUBIĆ, *Listine*, III, str. 204.

²¹Š. LJUBIĆ, *Listine*, III, str. 269; D. KLEN, *Galije i ratni brodovi*, str. 122.

kojima je riječ o služenju na mletačkoj galiji koja se oprema u Zadru. Ugovor se redovito sklapa između dvije strane. Prva osoba je ždrijebom određena za službu na galiji koju u sklopu mletačke armade ljudstvom oprema grad Zadar. Budući da se u ovim ugovorima radi o zamjeni služenja na galiji, druga osoba svojevolarno i za novčanu naknadu stupa na galiju umjesto ždrijebom određene osobe. Od osoba koje su ždrijebom određene za službu na galijama velika većina su stanovnici Zadra, dok su ostali najvećim dijelom iz naselja na obližnjim zadarskim otocima (Lukoran, Kukljica, Ugljan, Silba, Brbinj, Mali Lž, Olib). tek su dva primjera stanovnika Paga (koji su također zadarskog podrijetla) i jedan iz talijanskog grada Riminija. Većina odabranih su obični pučani, najčešće zanatlije (drvodjelac, vrtlar, kožuhar, brodar) ili ribari, te kada je riječ o stanovnicima otoka - težaci i pastiri (Silba). Zanimljivo je da se ždrijebanje nije ipak, kako je to u ostalim gradovima Istre i Dalmacije bilo uobičajeno, obavljalo samo između pučana i distrikualaca, već su u obzir mogli doći i plemići. Razlog tome treba tražiti u tradicionalnom neprijateljstvu zadarskog plemstva spram mletačkoj vlasti i činjenici da se ovaj rat zbiva neposredno nakon pobune Zadra 1345.-46. godine, kada su protumletački ustanak uglavnom organizirali članovi nekih uglednih zadarskih plemićkih obitelji. Ovaj potez mletačke vlade može se shvatiti kao svojevrsna kazna nepokornom zadarskom plemstvu koje se na ovaj način u svojim pravima i obvezama izjednačavalo sa pučanima i distrikualcima. Osobe koje su se dobrovoljno prijavljivale u službu na galiju također su bile šarolikog podrijetla i zanimanja. Većina dobrovoljaca su zadarski pučani, najčešće sitne zanatlije (obučar, mesar, brodar, solar, krojač, ribar), dok su nemalim brojem također nazočni težaci i ribari sa zadarskih otoka i Paga. Iznimku čine po jedan stanovnik Karlobaga, Trogira i Šibenčanin nastanjen u Veneciji. U ugovorima se također redovito ističe da je dužina službe na galijama u vezi sa samim djekovanjem galije i u potpunosti podređena slobodnoj procjeni glavnog kapetana ili soprakomita armade. Visina svote izražava se najčešće u dukatima ili, rjeđe, u mletačkim librama malim. Unajmljenik pritom dobiva novčani iznos koji mu podjeljuje osoba umjesto koje odlazi na galiju, plaću koju mu, kao svakom galijotu daje mletačka komuna, te određenu svotu novca (izraženu obično u solidima) koja mu pripada kao članu duodene. Visina svote koju Venecija daje svakom galijotu za službu obično je stalna i iznosi oko 25 solida, dok je svota koju unajmljenik dobija kao naknadu jer umjesto nekog drugog odlazi na galiju znatno veća. Zanimljivo je pritom da 1355. godine znatno raste svota određena za takvu nadoknadu, te često uvelike prelazi 10 dukata. Razlog tome možda valja tražiti u porazu mletačke armade kapetana Nikole Pisanskog u studenom 1354. godine, a u kojoj je učešće uzeo i znatan broj Zadrana, kako je vidljivo iz regesta koje ćemo kasnije navesti. Novac se obično isplaćuje u dva navrata, tj. dio nakande unajmljenik dobiva odmah, a dio tek po povratku sa galije. Ugovori su pisani ujednačeno i šturo tako da nam pravi razlog nejednake naknade služenja ostaje nepoznat. Kako se ipak može naslutiti, svota se procjenjivala ovisno o dužini boravka na galiji, ali i načinu isplate (odmah ili u ratama ili nakon povratka sa galije). U većini ugovora se na kraju spominju jamci koji jamče izvršenje isplate ili ispunjavanje obveze

odlaska na galiju. Katkada unajmljenik imenuje nekog svog rođaka ili poznanika za opunomoćenika koji ima pravo naplatiti naknadu ukoliko se galijot iz bilo kojeg razloga (smrt, zarobljavanje i sl.) ne vrati. Konačno, obje strane se u ugovoru redovito obvezuju poštivati sve ugovorne obveze pod, u notarskim ugovorima uobičajenom, kaznom naknade štete iz vlastitih dobara.

U prilogu ovog rada ćemo objaviti prijepis jednog od ugovora kojim se određuje služba na galiji, a također i regeste svih ugovora o službi na galiji koji su sadržani u spisima zadarskog bilježnika Andrije de Canterio.

PRILOG I.

23. veljače 1354. Zadar. *Ugovor o stupanju na galiju.*

Die XXII mensis februarii. Iohannes filius quondam Disisclai de Bizma habitator ladre contrate sancti Georgii promisit et pacto convenit Iohanni marangono filio quondam Budislai de ladra de eundo pro eo super galeam quam nunc armatur ladre in armatam proximam comunis Venetiarum capitaneus dominus Nicholaus Pisano et morando et stando in dicta armata ad serviendum usque ad beneplacitum supracomiti dicte galee ladre promictens facere et operari quodcumque sibi per predictum supracomitem et eius submissas personas precepta fuerint fideliter bona fide pro eo quod dictus Iohannes marangonus versa vice promisit sub obligatione omnium suorum bonorum eidem Iohanni quondam Dissisclai se daturus quedam ducatos sex in monetis infra tres dies proxime post suum redditum ultra omnem suam pagam quam idem Iohannes marangonus a comuni Venetiarum recepit et deinde dedit et numeravit dicto Iohanni quondam Dissisclai excepto uno ducato quam ipse Iohannes marangonus in se retinuit et ipsum dare promisit dicto Iohanni quondam Dissisclai ad terminum supra dictum et hec omnia dicti Iohannes quondam Dissisclai et Iohannes marangonus versa vice atendere et observare promiserunt in pena quarti dicte quantitatis peccunie stipulanti promisserunt et refectionem omnium hic inde dannorum et expensium litis et extra et obligationem omnium utriusque partium bonorum mobilium et immobilium presentium et futurum et insuper dicti Iohannes quondam Dissisclai precibus et madnatis. Mihael bastaxius frater dicti Iohannis etiam filius dicti quondam Dissisclai de ladra et Iohannes filius quondam Stephani dictus Gardellus de Insula Magna ualis sancti Stephani principales se constituentes promiserunt per se et eorum heredes quilibet ipsorum principaliter et insolidum sine aliquam exceptionem iuris vel facti se obligantes dicto Iohanni marangono pro se et suis heredibus et successoribus stipulanti facere quod dicto ipse Iohannes filius quondam Dissisclai faciet et opservabit omnia et singula suprascripta utque leguntur et scripta sunt sub pena refectionis omnium dannorum, expensis et interesse litis et extra et obligatione omnium

utriusque mobilium et immobilium presencium et futurorum. Volunt volentes et pacis center dicti Iohannes quondam Dissisclai, Mihael eius frater et Iohannes eius Gardellus (!) non obstare in preiudicium fieri dicto Iohanni marangono si ipse partedebiti infra dicto uel extra exigitur uel receperit ab altro debitoris et fideiussoris. Non ideo minus ipsum eundem debitorem aut dictos eius fedeussores et quem uel quos eorum uolunt ad residuum ipsius debiti principaliter et insolidum ladre, Obrouez et alibicumque locorum et terrarum convenire realiter et generaliter. Actum ladre in camera comitatus eisdem presentibus ser Marino quondam Stephani Muzii et Missule marangono quondam Petri de ladra ambobus testibus ad predicta habitis, uocatis et rogatis.

(Izvorik u: HAZd; SZB, Andreas de Canterio, b. I, fasc. II, fol. 30)

PRILOG II.A

Regesti ugovora o službi na zadarskoj galiji.

(HAZd, SZB, Andreas de Canterio, b. I)

1) fasc. II, fol. 30, 23.2.1354.

Ivan pok. Desislava de Bizma, stanovnik Zadra u predjelu sv. Jurja obvezuje se Ivanu drvodjelcu, sinu pok. Budislava iz Zadra da umjesto njega ide na galiju kapetana Nikole Pizanskog. Od Ivana Budislavovog dobiva 6 zlatnih dukata te plaću koju zaradi radeći na brodu. Jamci su Ivanov brat Mihael pok. Desislava i Ivan pok. Stjepana zvan Gardellus sa Dugog otoka.

2) fasc. II, fol 30-30', 26.2.1354.

Ivan pok. Kuzme zvan Magis iz Zadra, mesar, obvezuje se Krešulu pok. Jurja brodarka iz Zadra da će umjesto njega ići na galiju kapetana Nikole Pisanskog. Naknada je šest zlatnih dukata koje Krešul mora Ivanu isplatiti do kraja mjeseca rujna.

3) fasc. II, fol. 30', 26.2.1354.

Radovan pok. Veselka iz Zadra iz predjela sv. Petra Starog obvezuje se Radoslavu pok. Matije iz Kukljice da umjesto njega ide na galiju uz naknadu od devet zlatnih dukata. Novac se isplaćuje po Radovanovom povratku.

4) fasc. II, fol. 31, 26.2.1354.

Stjepan pok. Slavka iz Zadra obvezuje se vrtlaru Prvoniću pok. Pezija iz Zadra da će umjesto njega ići na galiju za osam zlatnih dukata i plaću koja mu pripada. Osam dukata isplaćuje po Stjepanovom povratku iz službe. Stjepanov jamac je njegova žena Velkuša.

5) fasc. II, fol 33'-34, 5.3.1354.

Nikola ribar pok. Pavla težaka iz Zadra obvezuje se Petru težaku pok. Stanoja iz Zadra ići na galiju kapetana Nikole Pizanskog za 12 dukata. Petar mu ustupa i plaću mletačke komune koju je već stekao (36 libara). Nikolini jamci su: Stanke ribar pok. Radoslava i Jakov ribar pok. Stjepana iz Zadra.

6) fasc. II, fol. 34, 6.3.1354.

Mihael brodar pok. Disislava stanovnik u komunalnim kućama u predjelu "becarie" obvezuje se sucu Stjepanu pok. Cvitana iz Oliba da će umjesto posljednjeg ići na galiju Nikole Pizanskog. Naknada je 10 dukata i plaća koju stekne na galiji. Mihovilovi jamci: njegov brat Ivan i Križman pok. Marka brodar, stanovnici Zadra.

7) fasc. II, fol. 34', 6.3.1354.

Luka pok. Nikole iz Dubrovnika stanovnik predjela sv. Marije Velike u Zadru obvezuje se sucu Stjepanu pok. Cvitana iz Oliba koji zastupa Matiju pok. Krševana iz Oliba ići umjesto Matije na galiju Nikole Pizanskog. Naknada je devet dukata koje Luka prima odmah. Lukini jamci: Pavao pok. Petra Bokari iz Vrane i Ivan zvan Gardellus pok. Stjepana sa Dugog otoka.

8) fasc. II, fol. 35, 8.3.1354.

Bodić pok. Ivana iz Karlobaga obvezuje se Dragoslavu pok. Juraga iz Zadra, stanovniku Paga ići umjesto njega na galiju. Rok službe je samo četiri mjeseca za koje mora dobiti naknadu od 60 libara. Bodićev jamac je krojač Marin pok. Vuka iz Zadra, stanovnik Paga.

9) fasc. II, fol. 35-35', 8.3.1354. - bilješka

Marin pok. Vuka obvezuje se u vezi s prethodnim ugovorom.

10) fasc. II, fol. 35', 9.3.1354.

Ivan pok. Petra obučara iz Zadra obvezuje se plemiću Kreši pok. Nikole Nassi ići na galiju Nikole Pisanskog. Isprva mu daje 18 libara, a pri povratku iz službe još 33 libre.

11) fasc. III, fol. 8, 5.6.1354.

Martin ribar zvan Zavarinus pok. Stjepana Pegolati iz Zadra obvezuje se Cvitanu pok. Dragoslava sa otoka Rivnja ići na galiju Nikole Pisanskog. Naknada je 10 zlatnih dukata. Jamac. Juraj pok. Bage iz Zadra.

12) fasc. III, fol 9', 9.6.1354.

Krešul ribar pok. Desende iz Zadra obvezuje se Bartulu ribaru ići na galiju Nikole Pisanskog. Naknada je 12 dukata koji su mu već isplaćeni. Jamac je Ivan pok. Jurja Miločića iz Zadra.

13) fasc. III, fol. 10, 9.6.1354.

Priboj pok. Stojisalava iz Šibenika obvezuje se Krešulu pok. Nikole iz Dugog otoka ići na galiju Nikole Pisanskog za 10 dukata naknade. Isplaćeno mu je 28 libara koje mu podijeljuje komuna. Ostatak se do sredine kolovoza mora isplatiti Priboju ili njegovoj ženi Stojani ili Mirši pok. Krikora iz Šibenika. Jamac je Mirša pok. Krikora.

14) fasc. IV, fol. 12, 22.3.1355.

Sempko pok. Priboja solar iz Zadra obvezuje se Nikoli pok. ser Marina de Civalelis, zadarskom plemiću ići umjesto njega na galiju suprakomita Francesca Moro za osam zlatnih dukata koje dobiva odmah i još sedam po povratku iz službe. Jamci: Jurag pok. Raze i Peroj pok. Damjana, te Galko pok. Tolislava.

15) fasc. IV, fol. 12', 23.3.1355.

Stanko pok. Stanka zvan Kalamite iz Zadra obvezuje se plemiću Marinu de Crisava pok. Marina iz Zadra ići na galiju Francesca Moro. Detalji ugovora zapisani su u knjizi pisara oružarske komore Nikole Daunazo. Stankov jamac je krojač Damjan pok. Grišana iz Zadra.

16) fasc. IV, fol. 14, 28.3.1355.

Marko pok. Jurja iz Trogira obvezuje se momaru Prodanu pok. Grgura iz Zadra ići na galiju Francesca Moro za deset zlatnih dukata. Novac dobiva po povratku sa galije, a ukoliko se ne vrati, novac se daje Mauru Grecu koji će ga predati Mihaelu Mirkovom stanovniku Venecije. Markov jamac je Zanin pok. Dobraševića iz Zadra.

17) fasc. IV, fol. 15, 30.3.1355.

Ivan pok. Disislava iz Zadra obvezuje se plemiću Bivaktu pok. Damjana de Nassi ići na galiju Francesca Moro za 17 dukata i 25 solida plaće. Jamci su Pavao pok. Petra Bokari iz Vrane i Petar pok. Zitrege iz Zadra.

18) fasc. IV, fol. 15', 30.3.1355.

Krojač Lovro pok. Krševana iz Zadra obvezuje se plemiću Mihaelu pok. Krševana Rosa ići umjesto njega na galiju Francesca Moro za 9 dukata. Od komune dobiva još 25 solida malih plaće. Sav novac je već isplaćen. Lovrin jamac je njegova majka Vlada pok. Mate iz Zadra.

19) fasc. IV, fol. 17, 9.4.1355.

Obučar Bartolomej pok. Radoslava iz Zadra obvezuje se plemiću Biti pok. Rajnerija de Bite iz Zadra ići umjesto njega na galiju Francesca Moro za osam zlatnih dukata i 25 solida plaće za službu na galiji. Sav novac je već isplaćen. Bartolomejev jamac je Pavao pok. Petra Bokari iz Vrane, stanovnik Zadra.

20) fasc. IV, fol. 17', 10.4.1355.

Ratko pok. Grupše stanovnik Zadra obvezuje se kožuharu Tomadu pok. Volše iz Zadra ići na galiju Francesca Moro za 16,5 dukata od čega je već isplaćeno 5 dukata. Isplaćeno mu je već i 25 solida plaće koje daje komuna, a ukoliko se ne vrati sa službe pet dukata pripada Ratkovojoj majci Dobri.

21) fasc. IV, fol. 18', 11.4.1355.

Ribar Radoslav pok. Petka iz Zadra obvezuje se Suciju pok. Marka iz Riminija, trgovcu i stanovniku Zadra ići na galiju Francesca Moro za devet dukata naknade i 25 solida plaće koje daje komuna. Nakon povratka sa galije Sucio mu daje 13 dukata i jedan baril vina. Sucijev jamac je Blaž pok. Drazice iz Zadra.

22) fasc. IV, fol. 19, 12.4.1355.

Ivan pok. Dragovana iz Ugljana obvezuje se Tomadau pok. Jurja iz Lukorana ići na galiju Francesca Moro za deset dukata koje će mu dati tri dana po povratku sa galije. Od svoje imovine daje mu odmah pet dukata i neku količinu sira. Po povratku dobiva još osam dukata i zadržava plaću od 25 solida koju dobiva od mletačke komune za službu na galiji.

23) fasc. IV, fol. 20-20', 16.4.1355.

Pribčić sin Stanislava iz Splita, stanovnik Zadra obvezuje se plemiću Vitu pok. Kreše de Zadulinis iz Zadra ići na galiju Francesca Moro za 10 dukata vlastitog novca i 10,5 solida koje isplaćuje mletačka komuna. Solide je dobio odmah, a ostatak će dobiti kada se vrati ili će se, ukoliko se ne vrati sa galije, novac dati njegovoj ženi Dragi.

24) fasc. IV, fol. 21, 17.4.1355.

Budislav pok. Cvitana stanovnik Zadra obvezuje se Bogdanu pok. Ivana Polniše iz Ugljana ići na galiju Francesca Moro za osam dukata naknade i 25 solida koje dobiva od komune, a po povratku mu je Bogdan dužan dati još 14 dukata. Ukoliko se ne vrati, novac pripada Budislavovoj ženi Franici.

25) fasc. IV, fol. 22, 22.4.1355.

Cvitan sin Dvorka stanovnik Zadra kod arsenala obvezuje se plemiću Candulinu pok. Andrije de Cande ići na galiju Francesca Moro za devet dukata i 25 solida koje plaća komuna. Na povratku sa galije od Candolina dobiva deset dukata. Ukoliko se ne vrati novac dobiva njegova majka.

26) fasc. IV, fol. 23, 2.5.1355.

Luka pok. Grgura iz Šibenika, stanovnik Venecije u predjelu sv. Ivana "de Bragola" obvezuje se Radošu, pastiru sa Silbe ići na galiju Francesca Moro za 14 dukata, te još devet dukata naknade i 25 solida koje plaća mletačka komuna, a koje dobiva odmah. Lukin jamac je Pavao pok. Petra Bokari iz Vrane.

27) fasc. IV, fol. 24, 3.5.1355.

Petar pok. Taloja stanovnik Zadra obvezuje se pastiru Jevanu iz Oliba ići na galiju Francesca Moro za devet dukata naknade, te 25 solida koje isplaćuje komuna. Kada se vrati dobiva još deset dukata. Ukoliko se ne vrati sa galije novac pripada njegovoj tetki Matiji, učiteljici (pedagoga) Givola de Cizono. Petrov jamac je Juraj pok. Bogoja iz Zadra.

28) fasc. IV, fol. 25, 10.5.1355.

Dragoj pok. Radovana iz Korčule obvezuje se seoskom sucu Grguru pok. Stilkovića sa Malog lža koji govori u ime vrtlara Kolana pok. Petrenića i Zorka pok. Stjepana iz Malog lža ići umjesto njih na galiju Francesca Moro. Plaćaju mu 13 dukata odmah, te poslije još devet dukata i 25 solida koje plaća mletačka komuna. Jamac Dragoja je Blaž pok. Andrije ribara iz Dubrovnika, stanovnik Venecije u predjelu sv. Lucije.

29) fasc. IV., fol 25, 10.5.1355.

Stjepan pok. Stanoja iz Zadra obvezuje se Mileši pok. Kaleba iz Brbinja ići na galiju Francesca Moro za 15 dukata, te devet dukata naknade i 24 solida plaće od mletačke komune. Sav novac mu je već isplaćen. Stjepanov jamac je Radon pok. Karina iz Zadra.

30) fasc. IV, fol. 25, 10.5.1355.

Radoslav sin Radohne iz Zadra obvezuje se Bogdanu pok. Stojše Cesulića stanovniku Kukljice ići na galiju Francesca Moro za 12 dukata, te nakon povratka još devet dukata i 25 solida plaće od komune. Sav novac mu je odmah isplaćen. Radoslavov jamac je njegov otac Radohna.

PRILOG II.B

Oporuke.

1) fasc. I, fol. 9, 31.3.1353.

Oporuka brodarar Cvitana pok. Jurislava iz Zadra uoči odlaska na galiju.

Ističe da sve ono što je stekao nezakonitim sredstvima, lihvarstvom i drugim nepoštenim sredstvima mora biti vraćeno i na bilo koji način isplaćeno osobama na račun kojih se obogatio. Izvršitelj oporuke je njegova supruga Radica pok. Petra Bogde iz Zadra, kojoj ostavlja sva svoja dobra.

2) fasc. I, fol. 25', 18.4.1353.

Oporuka Pribislava pok. Radoslava iz Banja pisana uoči odlaska na galiju kapetana Nikole Pisanskog i suprakomita Francesca Moro.

Ističe da mu je ser Krševan de Civalellis dužan 30 solida groša koji neka se za spas Pribislavove duše daju Jurju Martiniću i Radovanu Kamoviću iz Banja, koji su ujedno i izvršitelji njegove oporuke. Sva svoja dobra ravnopravno ostavlja sinu Disanu, kojega je imao u prvom braku sa Dragom, te sinu Jakovu iz braka sa sadašnjom suprugom Bogdanom. Bogdana može doživotno ostati u kući sa svojim sinom i pastorkom ukoliko ostane udovica.

3) fasc. II, fol. 37', 11.3.1354.

Oporuka Stanka Dobroletića iz Zadra pisana uoči odlaska na galiju.

Za izvršitelje oporuke imenuje suprugu Dragu i Nikolu Bratović iz Zadra. Traži da se u idućih deset godina daje služiti deset misa godišnje. Određuje neka se tri gonjaja zemlje i maslina kod sv. Jakova (Brodarica) prodaju i novac da za dušu Radina Zuvelića. Sve ostalo daje svom sinu Stojanu, kojega proglašava svojim nasljednikom. Supruga Draga može tijekom svog života uživati sva njegova dobra.

4) fasc. IV, fol. 16, 12.6.1355.

Oporuka Zanina Ricija pok. Andrije iz Vrane, stanovnika Venecije uoči odlaska na galiju kapetana Bernarda Justinijana.

Izvršitelji oporuke su svećenik Ivan prior hospitala sv. Martina i obućar Jakobin Blankulin. Za dušu ostavlja Matici koja živi u istom hospitalu osam dukata; Stani, Jakovljevoj sluškinji, ostavlja osam dukata, te isto toliko i Marici, njegovoj nećakinji. Samostanu sv. Krševana i sv. Marije ostavlja po jedan dukat. Određuje neka se u svetištu sv. Jakova de Campostela pošalje jedan hodočasnik i neka mu se da jedan dukat. Jedan dukat namjenjuje i oltaru sv. Bartolomeja u crkvi sv. Petra Starog u Zadru, dok hospitalu sv. Martina poklanja dva dukata. Sva ostala dobra namjenjuje za sirotinju (pauperes Christi) Zadra i okolice.

Lovorka Čoralić: EMPLOYMENT ON GALLEYS IN 14th CENTURY IN ZADAR

Summary

In the prefatory part of this work, the author in brief points to the history of usage and characteristics of galley as a warship during the centuries, and presents a summary of historiographic papers that elaborate the problems mentioned above.

In the main part of this work, the role of Dalmatian ships and rowers within the framework of Venetian navy is shown. Using already published and also original materials, the author shows chronologically different obligations that Dalmatian towns had to Venice in equipping of warships by men, weapons and equipment during the wars where Venice participated in the area of Adriatic Sea and Mediterranean. A special attention was turned to the specific institution of taking deputy for an employment on galleys, which is best documented by original papers written by Andrea de Canterio, a scribe of Zadar.

In the appendix the copy of one of such a contracts is shown, and also short summary of all the documents refer to the employment on galleys is given (deputy contracts and testaments).